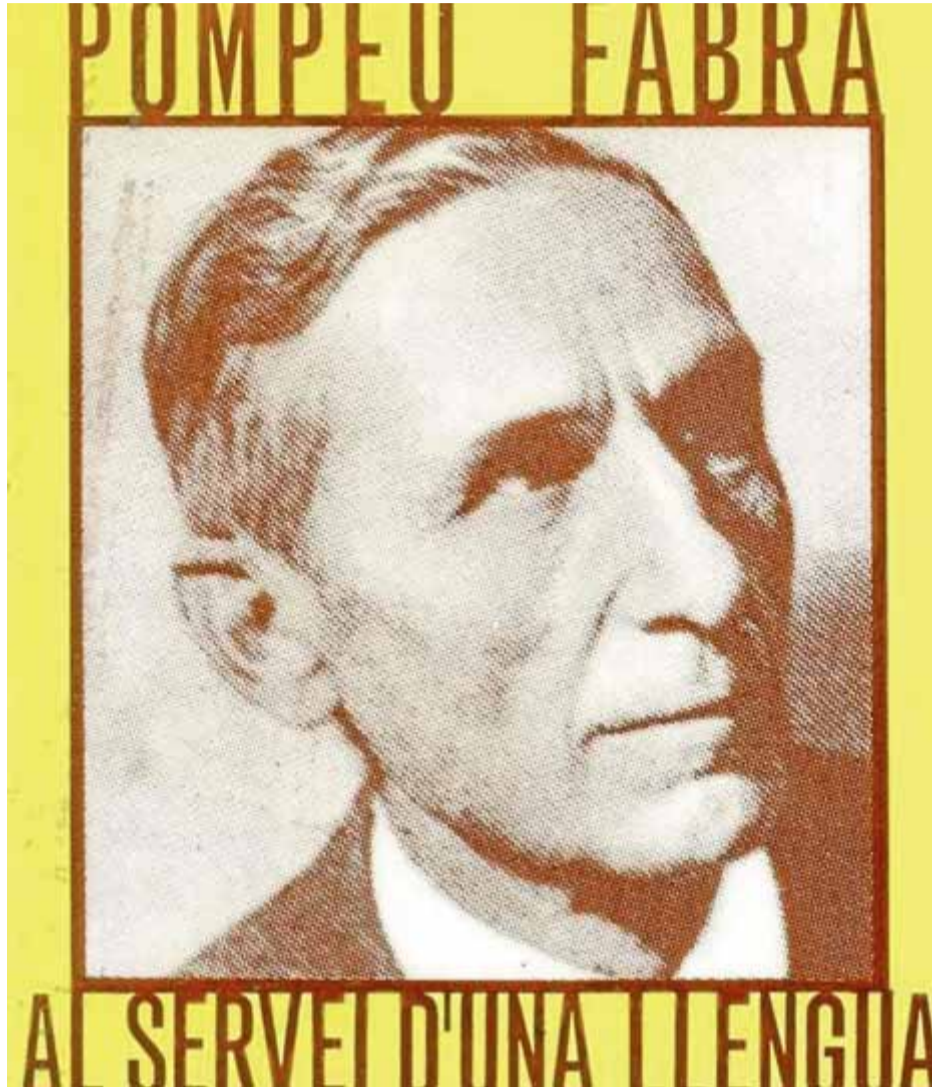

Jordi Bordes

‘Diari d’una ocupació’ descriu el final de l’ofensiva militar franquista a Catalunya i l’inici de la repressió de la dictadura. La sèrie, que es publicarà fins a l’1 d’abril, està assessorada per l’historiador Joan Villarroya i coordinada per Jordi Grau

PRÒXIM CAPÍTOL:

La cultura i l’oci, sota control

La implacable

fins als anys cinquanta.

El primer impacte de la dictadura amb la cultura catalana va ser el més contundent. Ja el 1938, en l’entrada a les terres de Lleida va anar imposant la prohibició del català en la vida social i religiosa. Només es permetia en l’àmbit privat i familiar. Durant aquella època, el català només respirava en els llibres i periòdics publicats a l’exili o a Catalunya del Nord, pràcticament. La cultura catalana es va arraconar a una clandestinitat que seria ferma davant la voluntat del genocidi cultural del poder franquista. Les puntuals aparicions del català eren amb un Verdaguer volgutament prefabricat, per donar una imatge de llengua arcaica, morta. Franco es va capficar en els llibres d’història, filosofia i novel·la però va deixar alliberada la poesia. Això va permetre el batec de la continuïtat cultural, segons Josep Carner.

La censura a la llengua i als ideals democràtics s’aniria estovant amb els anys. També la bel·ligerància de la intel·lectualitat que va optar per suportar l’exili

interior. Les raons de política exterior van fer que anessin variant els límits, si més no aparentment: el franquisme havia de mostrar una teòrica obertura a la diferència, i Europa i els Estats Units permetien la supervivència del règim, cosa que obligava a prendre noves actituds dels autors més radicals i alhora de les noves generacions que confiaven en provocar el canvi a partir de les esquetxes.

El català es va mantenir actiu en tertúlies literàries però no es van comprar prou llibres per activar l’edició

A partir del 1945, es va iniciar la temporada de l’esquetxa, precedida pel centenari de Verdaguer (tot i així, aquest centenari es viuria de manera antagònica a l’exili, on el presentaven com a “poeta nacional de Catalunya” quan Franco l’havia instituit com a “poeta èpic espanyol”). El franquisme també miraria d’apro-

piar-se de noms com Adrià Gual i, entre els contemporanis, Salvador Espriu. Però no apropiaven posicions. Un bon exemple va ser l’enterrament de Pompeu Fabra. La policia va controlar amb un ampli dispositiu el sepeli; no es va permetre publicar cap esquetxa i també es va censurar un article a *Destino*. I això perquè l’any anterior Pompeu Fabra va rebre un homenatge a Prades de Conflent amb què s’agraïa la seva labor per “la consagració universal i pública d’una llengua”.

Ressorts a la societat

La societat, que majoritàriament assumia els primers anys el discurs franquista (amb visites il·lustres i propagandístiques com la del ministre de Governació Ramón Serrano Suñer i rebent com a alliberador el comte Ciano, representant de Mussolini, els mateixos que els haurien bombardejat amb mala fe), aniria interessant-se per les tertúlies literàries catalanes, insuflades per l’aire de clandestí. Tot i així, les valentes i revisades edicions en català patien d’un públic adormit. ■

Complicat retorn de Sagarra

Fins al 6 d’abril, el TNC programa *Ocells il·lops*, de Josep Maria de Sagarra, una obra que només va aguantar un parell de funcions el 1948. L’obra, escrita en català, va superar la censura franquista però el públic no la va acceptar. Possiblement, perquè el dramaturg de moda fins poc abans de la Guerra Civil havia volgut canviar el plantejament escènic i dotar els personatges d’una psicologia més turmentada. També és possible que rebés una certa incomprensió per uns espectadors que entenien que, mentre Barcelona rebia bombes, ell feia un viatge de plaer per Tahití. En realitat, Sagarra va fugir per salvar la vida i va mirar de treure rèdit d’un viatge de noces. Quan van reposar *L’hostal de la Glòria*, la peça sí que va recuperar els favors del públic. Frederic Soler amb *El ferrer de tall*, en canvi, també va patir la poca atenció del públic el 1946, segons els cronistes. Però, abans de pujar el teló de l’estrena, el públic va fer un llarg aplaudiment per celebrar el retorn de Pitarra a escena.

Operació corrupta institucional?

El ministre de Governació Ramón Serrano Suñer va voler dominar la intel·lectualitat catalana transformant l’Institut d’Estudis Catalans (IEC), institució màxima de la cultura catalana, en l’Institut de Estudis Mediterràneus. El catedràtic Wenceslao González Oliveros va rebre l’encàrrec d’activar aquesta nova institució que, d’entrada, va avançar que descartava tenir contribució de l’Estat. Calculava que caldria recollir un milió i mig de pessetes perquè pogués actuar. Immediatament, la Diputació de Barcelona va concedir un milió i va cedir els locals que tenia l’IEC. El governador civil, segons l’historiador Josep Benet, va pressionar tota mena d’entitats i corporacions: “Les quantitats recaptades ascendiren a una xifra respectable que excedí els cinc milions: de l’ús que se’n va fer, se’n sap ben poc”, diu l’historiador Joan Samsó: comptades publicacions i canvis de seus i de representants a la junta. Cal pensar que la corrupció va superar la voluntat de la manipulació històrica.

Carmen Amaya, ostatge de Franco

Totom tenia per cert que el món del folklore, amb les *coplas*, la sarsuela i el flamenc, va ser beneficiat per la dictadura. Efectivament, no deuria tenir tantes traves perquè sovint s’adequava als gustos del franquisme. Però, com a mínim, la sarsuela i el flamenc patien també de les estretors de la cintura. Moltes de les sarsueles escrites abans de la guerra van haver de ser bandejades per poder-se estrenar. El cas de Carmen Amaya, una estrella per a la premsa espanyola amb els seus èxits incontestables arreu de l’Amèrica Llatina i, fins i tot, també dels Estats Units, és més sorprenent: li van prohibir fer una gira a Rússia, motiu pel qual posteriorment rebutjaria la medalla d’Isabel la Catòlica. El règim, però, la va acabar plantant al fèretre. Ella, segons continua dient Sunchi Echeagaray, vídua del marit de Carmen Amaya, sí que era monàrquica, possiblement per la trobada amb Alfons XIII en l’Exposició Universal el 1929.